

Uluslararası Uyghur Araştırmaları Dergisi, Sayı: 4, 2014, Sayfa: 99-102.
Xelqara Uyur Tetqiqati Jurnali, San: 4, 2014, Sehipe: 99-102.
International Journal of Uyghur Studies, Volume: 4, 2014, Page: 99-102.

L BÖLGESİNDEKİ "OTTUZ O UL ME REB" NİN MAHALLİ ÖZELLİKLER ÜZERİNDE

*Mentili TAHR***

*Aktaran: Wusiman TUERDE****

ÖZET

Me rep, Uyghur folklorunun hemen hemen tüm unsurlarını içinde barındıran önemli kültürel miraslarımızdan birisidir. Toplum bireylerinin hoşça vakit geçirmesini, aynı zamanda büyüklere saygı, küçüklere sevgi, edep, ahlak, paylaşım, adalet ve törelere itaat gibi sosyal değerleri öğrenip benimsemelerini sağlar. Yapı ve işlevsel açıdan Anadolu sahasındaki sıra/yaren geceleri ile benzerlik gösterir. Bu makalede bu yöresine has "Ottuz O ul Me rebi"nin yapısal özellikleri ve işlevi incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Me rep, Ottuz O ul, bu, Uyghur, Oyun.

ON THE LOCAL CHARACTERISTICS OF "OTTUZ O UL ME REB" IN L

ABSTRACT

Me rep is one of our most important cultural heritage which almost contains all aspects of Uyghur folklore. Me rep also procure to learn and adopt respect, love, morality, honesty, justice, sharing and abidance to members of society. Me rep looks like "Sıra / Yaren Night (Sıra / Yaren Gecesi)" in Anatolia in terms of structure and function. In this article "Ottuz O ul Me rebi" belonging to bu region will be analyzed in point of structure and function.

Keywords: Me rep, Ottuz O ul, Uyghur, bu Region, Play.

Uygurlar köklü tarihe ve zengin bir kültüre sahip Türk boylarından biridir. Uygurlar bu köklü kültürlerini tarihi süreç içerisinde geliştirmiş ve zenginleştirmiştir.

1. Ottuz O ul Me rebinin Katılımcıları

incañ'ın Dolan bölgesinde yaşayan halk yediden yetmiye, büyük küçük, genç yaşlı, kadın erkek hep beraber Dolan me rebine katılmaktadır. Bu me rebe katılım için bir sınırlandırma yoktur. Ancak bu Bölgesindeki "Ottuz O ul Me rebi"nde genellikle birbirini yakından tanıyan, samimi erkek akran grupları bulunur; bununla birlikte bazı küçükler de me rebe katılabilir. Dolan me rebine kadın ve erkeklerin birlikte katılması, bu me rebi diğer bölgelerin me replerinden ayıran bir özelliktir. "Ottuz O ul Me rebi"ne ise kadınlar kesinlikle katılamaz. bu bölgesinde "Katar Me rebi" veya "Yazlık Gönül Açığı (E lence)" me rebine de kadınlar katılmazlar. Bu durum bu Bölgesine ait bir özellik olup aynı zamanda bunun sebeplerinden bahsedilmemiştir.

* Bu makale "incañ ctimai Fenler Munbiri" dergisinin 2010 yılı 3. sayısında (s. 96-99) yayınlanmıştır.

** Yüksek Lisans Öğrencisi, incañ Üniversitesi Filoloji Enstitüsü, Çin.

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bekta Velî Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Nevşehir – TÜRK YE, E-posta: osmanjanturdi@gmail.com.

2. “Ottuz O ul Me rebi'nin Yapısı

Yi it Ba ı (Ottuz O ul Beyi): Me rebi yöneten, organize eden ki i olup halk içerisinde sayılan ve sevilen ki ilerden seçilir. Görevi; me rebe katılanlara me rep adabını ö retmek, me rebe katılanların dilek ve ikâyetlerini dinlemek, sorunlara adaletli bir ekilde çözüm bulmak, katılımcıların güzel vakit geçirmesini sa lamak ve mekânın düzenini kurmaktır.

Kazi Bey (Me rep Beyi): Toplumun sosyokültürel yapısını, hukuk kurallarını iyi bilen ki ilerden seçilir. Bu ki i me rep meydanındaki en rütbeli ki idir, me rep sürecine nezaret eder, me rep kurallarını açıklar ve yi itba ı ile birlikte me repteki tüm sorunları çözer.

Pa ap Beyi: Me rebin güvenli ini sa layan ki idir. Hitabet yetene i güçlü olan, nüktedan, hazırcevap, atik ve pratik ki ilerden seçilir. Görevi elinde “gül tayak” adı verilen sopayı tutarak me rebin düzenini sa lamak ve cezaları infaz etmektir.

Göl Beyi (Meydan Beyi): Me rebin finansal yönetimini sa layan ki idir. Görevi, me repteki ikramları hazırlamak, me rebin ekonomik yönetimini sa lamak ve muhasebesini tutmaktır.

Dara Beyi: Me rebin e lence faaliyetlerini yönetir. Müzik, arki, türkü ve danslardan sorumludur. Ancak bu ki inin me repteki bulunan “Ottuz O ul”un rızasını alması gerekir. Böylece me repteki bulunan ki ilerin kendilerine verilen görevleri itiraz etmeden yerine getirmesi sa lanır.

li bölgesindeki Ottuz O ul Me rebi di er bölgedeki me replere göre örgütsel formu daha net ve kuralları kesin çizgilerle belirlenmi bir me reptir.

3. “Ottuz O ul” Me rebinin Kuralları, Oyun ve Ceza Türleri

Me rep içerisinde görgü kurallarına aykırı tavır sergileyenlere “me rep görmemi ” kalıp ifadesi kullanılarak me rebe katılanların do ru, düzgün ve saygılı davranmaları gerekti i bildirilir. Me rep meydanında kaide ve kurallar açık bir ekilde belirlenmi tir. Örne in; me repteki “sina tiz”¹ veya “yükünüp”² oturulur. Yi itba ı oturma düzenini sa lar ve bu oturma düzenine riayet etmeyen olursa ceza verilir. Katılımcıların bu ekilde oturtulmasının sebebi me rep meydanında oturacak yerin kısıtlı olması, katılımcıların vücudunun zinde tutulmasını sa lamak ve onları me rep müziklerine ve dansa katılacak ekilde hazır konumda bulundurmasıdır. Bununla birlikte alkol alarak me rebe gelmek, me repteki sigara içmek, kumar oynamak, kötü söz söylemek ve ta kınlık yapacak herhangi bir davranı ta bulunmak kesinlikle yasaktır. Me rep meydanına giri ve çıkı ın kuralları vardır. Me rep meydanından çıkmak için önce yi itba ı ndan, sonra pa ap beyinden izin almak gerekir. Ayrıca me rep araları yani dinlenme vakitleri pa ap beyinin “rahat” talimatıyla ba lar ve bu arada herkes istedi ini yapabilir. E er birisi me rebe sonradan katılmak isterse önce me rep sahibinden sonra da yi itba ı ve pa ap beyinden izin alır. ayet izin verilmezse me rebe katılamaz.

Me rep Oyunları: Ottuz O ul me rebinin içinde çe itli oyunlar bulunmaktadır. Bu oyunlar sadece me repteki oynandı ı için “me rep oyunları” olarak adlandırılır. Me rep oyunları bazen katılımcıları e lendirmek maksadıyla oynanırken bazen de yi itba ı nın ki ilere talimat vermesiyle cezayı icra ettirmek için de oynanabilir. Dolayısıyla me rep oyunları ikiye ayrılır. Bunlardan birincisi ceza oyunlarıdır. “Samsa Pi irme”³, “Suretini Duvara Çekme”⁴, “Kötek Bastı”⁵, “Cuvazga

¹ Baca ın birini dizden kırıp di erini altına alacak ekilde yerde oturmak.

² Her iki baca ı dizden kırarak altına alacak ekilde oturmak.

³ Samsa: Hamurun içerisine ya lı et, so an ve baharatın karı tırılıp po aç a büyüklü üne getirilerek tandırda pi irilmesiyle yapılan bir tür hamur i i yiyecek olup samsanın pi irilmesinde tandıra hamurun yapı tırılması hareketini ça rı tıracak ekilde mecaz anlama bürünmü tür ve me replerde “tokat atmak” anlamında kullanılmaktadır.

● İli Bölgesindeki “Ottuz Oğul Meşrebi”nin Mahallî Özellikleri Üzerine

Kati ” gibi oyunlar bunlardan bazılarıdır. “Cuvazga Kati ” Ottuz O ul me rebinin olmazsa olmaz oyunlarından biridir. Bu ceza oyunu, me repte yanlı lıkla çayını döken veya me rebe geç gelen ki ilere verilir. Bu ki ileri Pa ap beyi, Kazi Beye veya Yi itba ına bildirir. Kazi Bey o ki iye “cuvaz kati ” cezasını verir. Pa ap, Kazi Beyin hükmüne göre cezayı uygulamak için cezalandırılacak ki iyi meydana çıkarır. Ki inin iki eli arkasına ba lanarak çömeltir ve ba ına bir süs kaba ı oyularak geçirilir, gözleri ba lanır ve kamçı ile vurularak durmaksızın kendi etrafında döndürülür.

E lence Oyunları: Bunlar me rebin daha e lenceli hale gelmesi için oynanan oyunlardır. Bunlar “Gülçay Oyunu”, “Kızıkçılık Oyunu”, “Doramçilik Oyunu”⁶, “Yumur Sözle ”⁷ gibi oyunlardır. Gülçay oyunu, me rebi daha e lenceli hale getirmek için herkesin katılmak zorunda oldu u bir oyundur. Gülçay oyununda bir deste gül hazırlanır veya meyveleri birbirine ba lamak suretiyle bir gül ekline getirilir ve bu gül ile oyun oynanır. Bu gülü ilk eline alan ki i oyunun ba langıç noktası olup bir sonraki ki iye bir iir veya beyit okuyarak, taklit yaparak veya farklı komik bir ey yaparak verir ve oyun sırayla bütün katılımcılar arasında devam eder.

Me rep meydanındaki cezalar, nesilden nesile aktararak günümüze kadar gelmi tir ve toplumun düzenini sa layıp, geleneksel kültürün, örf, adet ve geleneklerin devamlılı mın sa lanması konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Me rep kurallarına riayet etmeyince ceza alaca mını bilen ki i aynı zamanda sosyal ya amda da kurallara riayet etmedi i zaman cezalandırılaca mını bilir.

“Ottuz Oğul” me rebindeki bazı a ır cezalar ise öyledir:

Me repton çıkarma cezası: Bu ceza “Ottuz O ul” me rebindeki en a ır ceza türüdür. Bu ceza toplumda yüz kızartacak suç i leyen, hırsızlık yapan, kanunlara itaat etmeyen, me rep ehline saygısızlık yapan ki ilere verilir ve bu cezayı alanlar tekrar me rebe kabul edilmezler, “Ottuz O ul” içerisine dâhil edilmezler.

Para cezası: Bu ceza “Ottuz O ul” me rebine geç kalan veya izin almadan me rep meydanını terk eden ki ilere meyve aldırma ve para ödetme ekinde verilen bir cezadır. Bu cezada temsili anlatmalar vasıtasıyla yaptırım uygulanır. Örne in; deve, kavun ve karpuzu; at, yumurtayı; inek ve koyun elmayı temsil eder. Getirilen meyveler me repteki ki ilere da ıtılır; fakir fukaraya, engellilere, yetim ve öksüzlere verilir. Para cezasının en a ırı ise yeni bir me rep düzenlemektir. Bu ceza maddi durumu olan ki ilere verilir.

Sevenlik cezası: Bu cezalar, me rebi daha e lenceli ve komik hale getirmek için verilen oyun türündeki cezalardır. Me rep düzenini bozanlara ve kurallara uymayanlara verilir. Yi itba ı veya Kadi Bey cezalandırılacak ki iye hayvan taklidi, dans etme, arkı söyleme, fıkra anlatma ve komik anekdot anlatma gibi cezalar verir. Bununla birlikte “samsa yakı ”, “süretke tartı ”, “tam söydürü ”⁸, “kök bastı kili ” ve “cuvazga keti ” gibi fiziksel cezalar verebilir. Bu cezaların en a ırı “cuvazga keti ” cezasıdır.

⁴ Ceza verilecek ki i duvarın önünde kolları açık bir ekinde durdurulur, kar ısından su döküp ıslatılır ve duvara vücudunun sureti çıkarılır.

⁵ Ceza verilecek ki i yere sırtüstü yatırılır ve hafif ekinde göbe ine ayakla bastırılır.

⁶ nsan ve hayvanları komik bir ekinde taklit etmek suretiyle oynanan bir oyun.

⁷ Nüktedan ki iler tarafından yönlendirilen komik bir oyun.

⁸ Duvarı öptürme.

4. Edebiyat ve Sanat

“Ottuz O ul” me rebinde halk edebiyatının nerdeyse bütün tür ve ekilerine ve köy seyirlik oyunlarına rastlamak mümkündür. İir söyleme, cenkname ve kıssa anlatma, fıkra anlatma ve seyirlik oyunlar sergileme bunlardan bazılarıdır.

Çakçak (fıkra): İnsanları güldürmek maksadıyla anlatılan fıkralara verilen isimdir. İli bölgesindeki Uygurlar komik ve akacı olup gündelik ya amlarında da bu özelli i gösterirler. Uzunca bir tarihi geçmi e sahip olan bu bölge insanların kendi aralarındaki nüktedan konularını tarihi süreç içerisinde geli erek edebi bir sanat halini almı ve me replerin de önemli unsurlarından biri olmu tur.

Yumur çakçak (nükteli akalar): Bu akaların herhangi bir söyleni zamanı ve mekânı yoktur. Yumur çakçaklarının me repteki ki ileri güldürme, e lendirme ve ho ça vakit geçirme özellikleri vardır.

Sanatsal açıdan me repler önemli bir yere sahip olup Uygurların dini inanı ları ile bütünle ip geli erek sanatsal bir form halini almı tur. 1985’te Gulca ilçesi Ara Östeñ kasabasındaki bir me rebe katılan Merkezi Sanat Enstitüsü dans ara tırmacıları me repleri gözlemedikten sonra “Me rep do al bir arkı ve dans sahnesi ve okuludur. Uygurlarda dans ve arkı herkes tarafından yaygın olarak bilinmektedir.” demi lerdir. Bu sebeple Uygurlarda dans ve arkı-türkünün yaygın olması, me replerin yaygınlı ıyla ba lantılı olarak dü ünülmektedir.

Uygurlarda co rafi ve bölgesel farklılıklar me rep, dans ve arkıları da çe itlendirmektedir. Örne in; Dolan me rebinde kadın ve erkekler birlikte dans ederken “Ottuz O ul” me rebinde erkek yalnız ya da bir ba ka erkekle oyunu icra etmektedir.

5. Me rebin Amacı ve İlevi

“Ottuz O ul” me rebi bir yandan e lenme ve ho ça vakit geçirme i levini yerine getirip me rebin düzenini hedeflerken bir yandan da geleneksel kültürün aktarılması, örf ve adetlerin korunması, sosyal ya amın düzenlenmesi ve çocuk terbiyesi gibi hususlarda önemli rol oynamaktadır. Bu sebeple nesilden nesle devam eden me rep kültürünün tarihi ve toplumsal ya amdaki önemi hakkında çalı maların yapılmasının gereklili i ortaya çıkmaktadır.

6. İli Bölgesindeki “Ottuz O ul” Me rebi için Yapılması Gerekenler

“Me rebin tatlı çayı, acı daya ı” sözünde ifade edildi i gibi me rebin katı kural ve kaideleri vardır. Me rep kuralları kanunlara uygunluk göstermelidir. Toplumsal düzene uymayan hususları düzeltmeyi asli vazifesi olarak görmelidir. Me rebin düzenlenmesi için uygun mekân ve zamanın belirlenmesi gerekmektedir.